

Svenska Arkeologiska Samfundet

2006-02-09

Utbildnings- och kulturdepartementet

Betänkandet Uppdragsarkeologi i tiden (SOU 2005:80)

Svenska Arkeologiska Samfundet har inbjudits lämna synpunkter på rubricerade betänkande. Samfundets ändamål är bl.a. att främja svensk arkeologisk forskning, att genom stipendier stödja arkeologisk forskning, att verka för sammanhållning och samförstånd mellan alla arkeologer och att särskilt ta tillvara arkeologers allmänna yrkesintressen. Samfundet skall också följa och informera om utvecklingen inom främst svensk arkeologi genom årsskriften *Current Swedish Archaeology* samt genom nyhetsbrevet *Gjallarhornet*.

Det är mot den bakgrunden som Samfundet lämnar sina synpunkter på förslagen i betänkandet SOU 2005:80.

Frågan om ansvarsförhållanden, konkurrens mm inom området uppdragsarkeologi har tidigare utretts. Betänkandet har nu tagit upp förekommande problem och lämnat förslag som Samfundet i princip kan ställa sig bakom. Det är dock en brist att betänkandet inte med några ord tar upp hur andra länder har löst liknande problem. Erfarenhetsmässigt är det alltid värdefullt att göra studier av liknande förhållanden i olika länder. I vart fall borde utredaren ha belyst situationen inom våra nordiska grannländer. Det underlättar såväl för utredare som för remissinstanser att ta ställning till olika förslag, om erfarenheter finns från andra länder av liknande lösningar.

Samfundet tillstyrker förslaget att renodla Riksantikvarieämbetets (RAÄ) roll och ansvarsuppgifter i förhållande till länsstyrelserna. Syftet att frigöra RAÄ från dess dubbla roll att såväl ha centrala

myndighetsuppgifter inom uppdragsarkeologin och dessutom utföra arkeologiska uppdrag uppnås genom att avskilja undersökningsverksamheten (UV) från RAÄ.

Samfundet har inga synpunkter på vilken organisationsform, som då är lämplig. Förslaget förutsätter – som framhålls i betänkandet – att en särskild organisationskommitté utvecklar hur den framtida organisationen skall utformas.

Samfundet vill dock understryka vikten av att den vetenskapliga kompetensen inte eftersätts. I betänkandet framhålls, att den statliga undersökningsverksamheten genom ett skiljande blir mer likställd med övriga undersökande institutioner. Konkurrensen anses därmed kunna främjas. När många aktörer finns, som konkurrerar intensivt om uppdrag, finns dock risker med att kvalitet eftersätts. Här får RAÄ en viktig roll som tillsynsmyndighet i framtiden. Regler måste finnas så att vetenskaplig kvalitet och kompetens också fortsättningsvis präglar undersökningsverksamheten.

Utredningen har dock inte beaktat frågan hur ”regional arkeologisk närvaro” i hela landet skall lösas i framtiden i ett system med anbudskonkurrens. Många länsmuseers verksamhet är idag begränsad till det egna länet. I vissa län råder låg exploatering och därmed föreligger få uppdrag för undersökningar. Ekonomi och kontinuitet i uppdragsverksamhet i ett län förutsätter att uppdrag finns för undersökningar. Anbudskonkurrens kan försvåra detta för ett länsmuseum, som knappast kommer att lägga anbud i andra län till skillnad från UV och privata företag. De kan arbeta över länsgränserna på ett helt annat sätt än länsmuseer. Risken är att länsmuseernas arkeologiska verksamhet på sikt försvåras. Utredaren har inte analyserat frågan om länsmuseernas arkeologiska verksamhet och effekter på grund av de förslag, som läggs. Detta är frågor, som enligt Samfundet bör belysas i den fortsatta beredningen av betänkandet.

Samfundet tillstyrker förslaget att ändra § 13, Kulturminneslagen, genom att föra in orden ”och förmedla resultaten”. Inte bara forskarvärlden utan i minst lika hög grad allmänhet och samhälle i övrigt bör få ta del av den information, som undersökningarna resulterar i. Att sprida information om vad som har undersökts är ett viktigt komplement till en undersökning.

Det finns ett stort intresse hos allmänheten idag för vad som kommer fram i samband med arkeologiska undersökningar. Att ta tillvara detta intresse och skapa kunskap om vårt förflutna är viktigt. Förmedling i anslutning till en arkeologisk undersökning bör ske och utformas så att vanliga människor kan ta till sig informationen. Med andra ord – arkeologisk konsumentupplysning bör i framtiden vara en naturlig del av en undersökning. Förmedling kan ske via många instanser t ex press, radio, TV, särskilda nyhetsbrev, information på undersökningsplatser och via skolor, hembygdsföreningar och föreläsningar för allmänheten. Möjligheterna är många och bör utnyttjas.

Samfundet vill i anslutning härtill också understryka, att material från arkeologiska undersökningar mottas av museerna i Sverige. På museer möter besökare resultat från undersökningar. Förmedling av information om arkeologiska fynd och sammanhang bör också ske från museihåll. Utredningen har inte uppmärksammat denna viktiga förmedlingskälla.

Frågan om ett nationellt undersökningsregister har uppenbarligen diskuterats av utredningen men inte följts upp av kostnadsskäl. Det är önskvärt att denna fråga tas upp på nytt i framtiden t ex i samarbete med museer, länsstyrelser och andra institutioner, som kan ha intresse av att få tillgång till ett register. Ett undersökningsregister kan vara en viktig förutsättning för att skapa de kunskapsunderlag och kunskapssammanställningar, som utredningen finner angelägna som grund för de kravspecifikationer, som måste utformas. Sådan insamling av kunskap bör ske från olika håll – inte minst den kunskap som finns i hembygdsrörelsen bör tas tillvara.

Betänkandet påtalar betydelsen av att länsstyrelserna har lämplig kompetens för att kunna klara sitt uppdrag som beställare av undersökningar. Samfundet instämmer i detta. Kompetens är viktig i samband med arkeologiska undersökningar. Finns inte nödvändig kompetens så måste den inhandlas. Utredaren går dock inte närmare in på vilka olika slag av kompetens som bör finnas eller hur sådan kompetens skall byggas upp, vilket Samfundet ser som en brist. Utredaren kunde ha presenterat olika lösningar för hur kompetens hos beslutsfattare skulle kunna ökas.

Samfundet tillstyrker självfallet ett ökat utbyte och samarbete mellan uppdragsarkeologin och universitet och högskolor. Ett sådant samarbete föreligger i viss mån redan nu, även om verksamhetens inriktning inom uppdragsarkeologin och inom universitetsvärlden skiljer sig åt. Det är angeläget, att i framtiden öka utbytet och kontakterna med den vetenskapliga världen och finna vägar att ta tillvara den kunskap, som olika forskare har inom skilda arkeologiska discipliner. Strategier saknas för det samarbete, som är i hög grad angeläget. Utredaren kunde ha utvecklat denna fråga i betänkandet.

Frågan om att införa auktorisation har utredaren diskuterat och avvisat. Det är ett klokt beslut. Erfarenhet av auktorisation är inte alltid bra. En sådan måste omgärdas med regler om vad och vilka, som skall auktoriseras, hur tillsyn skall ske, sanktioner om regler inte följs mm. Många utredningar har tagit upp frågor rörande auktorisation över tiden men funnit sådan ”kompetensförklaring” kunna ha såväl struktur- som konkurrensbegränsande effekter. Effekterna kan ta sig uttryck i t ex att auktoriserade arkeologer önskar begränsa antalet auktoriserade på marknaden i syfte att värna om sin egen ställning. Auktorisation får då funktion av nyetableringshinder, vilket inte gynnar konkurrens och kvalitet. Detta har på ett generellt plan noga utretts redan år 1951 i nyetableringssakkunnigas betänkande ”Konkurrensbegränsning” (SOU 1951:27-28).

Utredaren framhåller att ”om yrkesverksamma arkeologer skulle välja att själva bilda en branschorganisation med regler och kontroll av personer/institutioner, som deltar i den uppdragsarkeologiska verksamheten, är det något som skulle kunna vara positivt för verksamheten”.

Utredaren hänvisar till de etiska regler som the European Association of Archaeologists (EAA) har fastställt. Som utredaren påpekar har Samfundet fastställt etiska riktlinjer, som bygger på EAA:s regler. Samfundets etiska riktlinjer revideras fortlöpande i syfte att hålla den etiska och vetenskapliga standarden bland landets arkeologer på en fortsatt hög nivå.

För Svenska Arkeologiska Samfundet

Nils Ringstedt,

ordförande